

توجه به نیازهای روز و سنت‌های پژوهشی حوزه

دبیر شورای عالی حوزه‌های علمیه گفت: من در سن شانزده سالگی شاهد بودم که والد^{علیه} و آیت‌الله مصباح^{علیه} کتاب‌های جامعه‌شناسی و روان‌شناسی را تهیه کردند و حتی از فردی که این رشته‌ها را در دانشگاه خوانده بود، دعوت کردند تا هفته‌ای یک جلسه این کتاب‌ها را با هم مطالعه کنند. چرا؟ چون خود به این نتیجه رسیده بودند که برای پاسخ به جوانان و فرهنگیان، باید بر آنچه آنان می‌خوانند، مسلط باشند تا بتوانند، پرسش‌های‌شان را پاسخ دهند. این همان انگیزه الهی و خود‌جوش است که باید در طلاب نیز تقویت شود.

وی افزود: هدایت مسئولان حوزه باید به‌گونه‌ای باشد که انگیزه‌های علمی در طلاب ایجاد شود. مباحثات تکمیلی باید بر عهده خود طلاب باشد؛ زیرا برای همه موضوعات نمی‌توان کلاس رسمی تشکیل داد. اکنون که در نظام اسلامی با پرسش‌های نوپدید و موضوعات جدید روبه‌رو هستیم، نیازمند پژوهش‌های عمیق و جدی هستیم.

چرا طرح «حوزه آزاد» تصویب شد؟

آیت‌الله شب‌زنده‌دار تأکید کرد: باید برنامه‌ریزی شود تا طلاب پس از رسیدن به مرتبه‌ای از تحصیل، لجنه‌های تحقیقی چندنفره و مباحثات جدی تشکیل دهند. این سنت‌های کارآمد حوزه، امروز تا حدی مهجور شده‌اند؛ درحالی‌که اهمیت فراوان دارند. شورای عالی حوزه، طرح «حوزه آزاد» را برای احیای همین سنت‌ها تصویب کرده است تا این روحیه دوباره زنده شود.

دبیر شورای عالی حوزه‌های علمیه افزود: نظام تدریس و تدرس و تعلیم و تعلم، در حوزه نقشی کلیدی در شکوفایی علمی طلاب، تقویت شخصیت آنان و ارتقای معرفت دارد. اشتباه است که حوزه را تنها به کتاب‌های خاص محدود کنیم. نباید مانع ابتکارها و سلیقه‌های علمی خلاق شویم که در ذهن طلاب جرقه می‌زند. این موضوع باید بسیار جدی گرفته شود.

فقه معاصر و نیازهای نوپدید جامعه

وی با اشاره به گستردگی مسائل فقه معاصر، اظهار کرد: ببینید فقه امروز چقدر موضوعات جدید و روزمره زندگی انسان‌ها را در بر می‌گیرد؛ از بانک‌ها و شرکت‌ها گرفته تا صندوق‌ها و بیمه‌ها. آیا این مسائل نباید در کتب درسی سطوح و درس خارج مورد بحث و بررسی قرار بگیرند؟ طلاب و اساتید باید با این موضوعات آشنا شوند، روشنگری در این زمینه صورت گیرد، نظرات آنان شنیده شود و مباحثه و تبادل نظر گسترش یابد.

آیت‌الله شب‌زنده‌دار در پایان تأکید کرد: اگر به این موضوعات مهم توجه نکنیم، حوزه با خسارت عظیمی روبه‌رو خواهد شد. در این‌صورت، آن سابقه درخشان حوزه‌های علمیه که در علم و معنویت درخشیده است و میراث بزرگانی مانند امام خمینی^{علیه} و دیگر بزرگان که در علم، تقوا و ایثار در راه خدا پیشتاژ بودند، از دست خواهد رفت.

- حوزه علمیه قلب رویارویی تمدنی با حرکت‌های استکباری‌دنیاست**

آیت‌الله اعرافی مدیر حوزه‌های علمیه کشور نیز ۹ شهریور در آیین اختتامیه اجلاسیسه‌دوروزه معاونان آموزش حوزه‌های علمیه سراسر کشور که در سالن آیت‌الله حائری^{علیه} مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه در قم برگزار شد،

با اشاره به وظیفه امروز حوزه‌های علمیه خاطرنشان کرد: ما امروز میراث‌دار آن تطورات هستیم. حوزه، امانت‌دار هدایت مردم از سوی ائمه هدی ^{علیهم‌السلام} است. این جایگاه حوزه است که باید آن را پاس بداریم.

وی تأکید کرد: ما و شما تنها مسئول یک نظام آموزشی یا صرفاً علمی نیستیم. ما حاملان یک فکر بزرگ الهی و استمرار رسالت و امامت در طول نسل‌ها و قرن‌ها هستیم. آموزش ما، باید در مسیر این رسالت عظیم قرار بگیرد. این امانت سنگینی است که بر دوش حوزه و حوزویان نهاده شده و آن شأن اصلی ماست که نباید آن را ساده پنداشت. آیت‌الله اعرافی در بخش دوم سخنان خود، با محوریت توصیه‌ها و تأکیدیاتی خطاب به معاونان آموزش حوزه‌های علمیه سراسر کشور، نکات مهمی را مطرح کرد و با یادآوری برخی سیاست‌های کلان مدیریت حوزه، گفت: در این دوره‌ها، به‌ویژه در سال‌های اخیر، سیاست مدیریتی ما بر تفویض اختیار استوار بوده است؛ البته تفویض اختیاری هوشمندانه، همراه با مراقبت لازم.

عضو شورای عالی حوزه افزود: یکی از محورهای مهم، ارتقاء و تعالی حوزه‌های علمیه شهرها و استان‌هاست. این تعالی باید به گونه‌ای باشد که هر حوزه حداقل در قامت پاسخگویی به نیازهای همان شهر و استان بتواند بدرخشد و نقش ایفا کند؛ درنتیجه، شاهد تنوع و تعدد حوزه‌های معیار، خوب و راگی در سراسر کشور باشیم. آیت‌الله اعرافی با اشاره به جایگاه ممتاز قم، تصریح کرد: یک کانون بی‌بدیل در تاریخ حوزه‌های علمیه است. اگر بخواهیم سرچشم و معدل همه دستاوردهای حوزه‌ها را بررسی کنیم، به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی، آنچه در قم رقم خورده، با بی‌نظیر است یا بسیار کم‌نظیر.

مدیر حوزه‌های علمیه تأکید کرد: این جایگاه باید حفظ شود و این سیاست درست است؛ اما نباید حفظ این کانون به‌بهای تهی‌شدن استان‌ها و شهرهای ما از علمای بزرگ، فقه‌ها، مبلغان توانمند و نیروهای ماهر باشد. نباید همه چیز در قم متمرکز شود. این سیاستی بود که در طی این سال‌ها

به‌طور ویژه دنبال شده است.

وی خطاب به معاونان آموزش تأکید کرد: معاونت آموزش به‌عنوان نقطه محوری حوزه، وظیفه دارد، این سیاست را عملیاتی کند؛ یعنی هم اختیارات را بپذیرد و بارامانت را بر دوش بگیرد و هم با هوشمندی، نظارت و ارتقای کیفی همراه شود. از سوی دیگر، کیفیت را ارتقا دهد تا بتوانیم، حوزه‌هایی متنوع، قوی و پاسخگو به نیازهای جدید داشته باشیم.

آیت‌الله اعرافی با اشاره به دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی کشور خاطرنشان کرد: وقتی امروز یک استان را با پنجاه سال پیش مقایسه می‌کنیم، می‌بینیم که همه چیز تغییر کرده است؛ از ضریب سواد و تحصیلات عالی گرفته تا فرهنگ عمومی، سبک زندگی و ارتباطات. حوزه باید در قامت این تغییرات ظاهر شود. نمی‌توان با همان نگاه پنجاه سال پیش به آموزش حوزه نگاه کرد. باید متناسب با تطورات فرهنگی، حوزه را بازتعریف کرد.

وی گفت: مدیریت‌های استانی و مدارس به‌ویژه معاونت آموزش که ستون فقرات کار هستند، باید مسئولیت‌پذیری و اختیارات بیشتر از یک‌سو و تلاش برای حفظ کیفیت از سوی دیگر و به‌ویژه ارتقا به سمتی که بتواند، به نیازهای روزگار جدید لاقل در شهر و استان خود پاسخ بدهد و هم‌زمان با اینها پشتیبان حوزه کانونی و مرکزی مثل قم باشد. این نکات کلیدی است که بر دوش شما قرار دارد و باید برای آنها تدبیر کنید.

آیت‌الله اعرافی در بخش بعدی سخنان خود، با تأکید مجدد بر جایگاه آموزش در منظومه مدیریت حوزه، گفت: بارها گفته‌ام که آموزش جایگاه محوری در مدیریت حوزه دارد. هرگز نمی‌خواهیم، شأن معاونت‌ها و بخش‌های دیگر را پایین بیاوریم، همه محترم، لازم و مهم هستند؛ اما بار اصلی حرکت بر دوش آموزش است.

وی ادامه داد: این جایگاه رفیع و ارزشمند، وظیفه شما را سنگین‌تر می‌کند. از دوره مسئولیت در جامعه‌المصطفی تاکنون که در حوزه هستیم، همواره این را گفته‌ام که آموزش دو مسئولیت دارد: نخست، اجرای آیین‌نامه‌ها، ضوابط و کارهای محوله که باید با دقت اجرا شود؛ اما دوم که بسیار مهم‌تر است، این است که آموزش باید روح پژوهشی، اخلاقی، معرفتی و اندیشه‌ای را در سراسر نظام آموزشی اشراق و انفاذ کند.

وی با انتقاد از نگاه سطحی به آموزش افزود: کار شما فقط برگزاری کلاس و کنترل دروس نیست. این‌ها لایه اول آموزش است؛ اما اصل کار آن است که آموزش، پژوهش‌محور، اخلاق‌مدار، تبلیغ‌مینا و انسان‌ساز باشد. این چهار محور کلیدی، باید در بطن نظام آموزشی حوزه تجلی یابد.

وی با اشاره به بیانات رهبر معظم انقلاب درباره «حوزه پیشرو و سرآمد»، گفت: بر اساس آن تعبیر

فرصت‌های بزرگ در بر خواهد داشت و هم تهدیدهای بزرگ که آدم‌های بزرگ می‌طلبند نه آدمی که فقط یک درسی خوانده باشد و چهار تا مطلب بداند؛ بلکه آدم‌هایی در تراز دنیای جدید و انقلاب اسلامی می‌خواهد.

وی خاطرنشان کرد: حوزه علمیه قلب رویارویی تمدنی با حرکت‌های استکباری دنیاست. این قلب با علم و اخلاق و آگاهی اجتماعی و سیاسی، می‌تواند بتپد و به بدنه دین‌داری در دنیای معاصر خون پمپاژ بکند و این رسالت آموزش است و این چیزی است که در کلاس رقم می‌خورد.

مدیر حوزه‌های علمیه خاطرنشان کرد: همه اقدامات آموزشی باید برای کلاسی باشد که آن کلاس خوب شکل بگیرد و آموزش و تربیت در آن محقق شود و استاد، محور آن باشد. ما برای استاد باید قدم‌های بزرگ‌تری برداریم؛ هم معرفت استاد و دانش‌افزایی و رشد و ارتقای او، هم منزلت استاد و هم معیشت استاد، هر سه لازم است که البته قدم‌هایی برداشته شده و کارهای بزرگتری هم باید انجام شود که در دست اقدام است.

آیت‌الله اعرافی، گروه‌های علمی تربیتی را یکی از مهم‌ترین ابزارهای بازسازی و ارتقای نظام آموزش دانست و گفت: گروه‌های علمی تربیتی باید بازخوانی، احیا و ارتقا یابند. در دوره‌های قبل شاخص‌ها و دستورالعمل‌هایی تدوین شد؛ اما هنوز کافی نیست. معنای گروه علمی این است که استاد وارد میدان راهبری شود، نه فقط در کلاس، بلکه در برنامه‌ریزی، تدوین، ارتقای محتوا و نظارت علمی.

وی با اشاره به مدیریت جدید معاونت آموزش، از حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی‌به‌عنوان فرصتی مغتنم یاد کرد و خواستار همکاری و هم‌افزایی بیشتر استان‌ها برای بازخوانی و تقویت گروه‌های علمی شد.

عضو شورای عالی حوزه‌های علمیه، با اشاره به اینکه سطوح عالی، درس خارج و رشته‌ها یا دوره‌های تخصصی، سه محور از محورهای اصلی تعالی حوزه‌ها هستند، گفت: در این محورها هم پیش رقیتم و دستاوردها سال‌های اخیر به‌خصوص دوران بعد از کرونا در درس خارج این است که درس خارج رسمی که نبود، اکنون ۴۰ تا ۵۰ تاست. به حدود ۱۰۰ رشته محل در استان‌ها رسیدیم و سطوح عالی هم خیلی جاها داشت و به‌تدریج رسمی و تقویت شد؛ اما کافی نیست. این سه محور از کارهای اصلی شماست که باید آن را پاس بدارید و در کنار آن، رشد کمی و به‌ویژه عمق کیفی این سه محور رسالت شماست و شما باید دائماً عمق و ارتقای این محورها را دنبال کنید.

آیت‌الله اعرافی با اشاره به حدود ۱۰۰ هزار روحانی فعال در جامعه که خارج از چرخه رسمی آموزش حوزه هستند، گفت: این طلاب در کاروره‌های روحانیت مثل امین و هجرت یا در نهادهای مختلف مثل آموزش و پرورش و نیروهای مسلح مشغول‌اند. اینها اصحاب علمی شما هستند. ما در قبال رشد علمی و پاسداشت معرفتی این جمعیت نیز مسئولیت داریم.

مدیر حوزه‌های علمیه، از برنامه‌هایی مانند دوره‌های نیمه‌حضوری علمی و تربیتی برای این طلاب سخن گفت و خواستار تمرکز جدی و نگاه سرپرستی علمی معاونان آموزش نسبت به جامعه دانش‌آموختگان شد.

وی با تأکید بر پاسداری از سنت‌های حوزوی، گفت: واقعاً ما نباید تعصب داشته باشیم که تحول و تغییر و تطور را نپذیریم و از آن طرف هم، نباید از کسانی باشیم که دستاوردهای قوی، تجربه‌های ممتاز و سنت‌های عمیق حوزه را که در طول تاریخ این‌همه نتیجه داده و به انقلاب اسلامی انجامیده، کم بشماریم. ما اصالت‌های خود را باید با قدرت حفظ کنیم، سنت‌های عمیق حوزه را که قوانم امتداد حوزه و سنت‌های درستی هم هستند، پاس بداریم؛ در عین اینکه ما باید از تجارب دنیای جدید هم استفاده کنیم.

آیت‌الله اعرافی با اشاره به اصلاحیه سطوح عالی و متون و منابع آموزشی حوزه که در قم آغاز شده است، از پیشرفت‌های صورت‌گرفته قدرانی کرد و خواستار ارائه و ترویج گسترده این اصلاحات شد و بر ضرورت برنامه‌ریزی دقیق و تدبیر ویژه برای مباحث فقه معاصر و دروس تمهیدیه آن تأکید کرد.

مدیر حوزه‌های علمیه کشور، با اشاره به اهمیت حمایت از نخبگان و استعدادهای برتر، از معاونان آموزش استان‌ها خواست تا شخصاً و به‌شکل جدی سرپرستی علمی این افراد را بر عهده بگیرند و در صورتی که استعداد آنها در استان اشباع نشود، راهنمایی کنند تا این استعدادها به قم منتقل شوند. وی بر استمرار گردش علمی به قم به‌عنوان

امری ضروری تأکید کرد.

آیت‌الله اعرافی همچنین بر لزوم برنامه‌ریزی مستمر در حوزه جذب و پذیرش طلاب با هدف حفظ کیفیت و کمیت مناسب تأکید کرد و تقویت کتابخانه‌ها و توسعه نرم‌افزارهای آموزشی را از اولویت‌های مهم دانست و توجه ویژه به مسابقات علمی و المپیادهای تخصصی را خواستار شد.

مدیر حوزه‌های علمیه، آموزش مجازی را به‌ویژه برای سطوح بالاتر که فارغ‌التحصیلان به سمت استخدام و فعالیت تخصصی حرکت می‌کنند، نیاز ضروری حوزه دانست و بر ساماندهی دقیق و رعایت دقت‌های لازم در این زمینه تأکید کرد.

آیت‌الله اعرافی بر ساماندهی مدارس حوزه‌های علمیه تأکید و خاطرنشان کرد: مدارس در هر شهر باید حفظ شوند؛ زیرا هر مدرسه به‌مثابه مشعل استمرار فعالیت آموزشی مدارس همت بگمارند. طرح ساماندهی طلاب و روحانیون که از قم و سایر شهرها آغاز شده است نیز باید با جدیت ادامه یابد.

عضو شورای عالی حوزه‌های علمیه، با اشاره به پایان یافتن برنامه پنج‌ساله آزمایشی حوزه، بر اجرای برنامه پنج‌ساله دوم حوزه‌های علمیه در استان‌ها و شهرها تأکید کرد و خواستار ایفای نقش مؤثر و قوی معاونت آموزش در این برنامه شد.

• ورود حوزه به مرحله جدید تحول آموزشی

معاون آموزش حوزه‌های علمیه نیز در این مراسم، با اشاره به پیام مهم رهبر انقلاب اسلامی در خصوص «حوزه پیشرو و سرآمد»، آن را از مهم‌ترین دستاوردهای همایش سده دانست و اظهار کرد: در پیام تاریخی رهبر معظم انقلاب اسلامی، به نحوه بازتأسیس حوزه در دوره خفقان رضاخانی اشاره شده است؛ ایشان فرمودند: در زمانی که کشور در بدترین شرایط دینی و فرهنگی به سر می‌برد و سلسله منحوس پهلوی در اوج قدرت و دین‌ستیزی بود، طلوعی رخ داد و خورشیدی درخشید که توانست، جریان علمی و دینی حوزه را دوباره احیا کند.

وی افزود: در اوج شرایط بد اجتماعی که از دوران قاجار وجود داشت، مرحوم حاج شیخ، زمانی که آیت‌الله محمدتقی شیرازی^{علیه} هم هنگام آمدن و هم در سفر دوم که ایشان در عراق مستقر بودند، نامه‌ای به او می‌نویسد و تأکید می‌کند که شما بیایید عراق و برای مرجعیت آینده؛ در حوزه عراق به شما نیازمندیم؛ اما حاج شیخ^{علیه} در نامه خود از وضع بد دین در ایران یاد می‌کند و می‌گوید: امروز تکلیف من این است که بتوانم، این اوضاع نابسامان دینی را سامان دهم و این را وظیفه خود می‌دانم.

نگاه راهبردی حاج شیخ^{علیه} به نهادسازی علمی
معاون آموزش حوزه‌های علمیه، با تحلیل تصمیم راهبردی حاج شیخ برای بازتأسیس حوزه علمیه قم گفت: نکته جالب این است که حاج شیخ برای ساماندهی، نگفت که خودش به شهرهای مختلف برود و تبلیغ کند؛ بلکه تصمیم گرفت یک پایگاه علمی تأسیس کند که این پایگاه مشکل معرفتی ایران را حل کند. این راهکار برای ماست که کسانی بتوانند کادرسازی کنند و کار زیربنایی انجام دهند و این چرخه را ادامه دهند. گرچه نیازهای میدانی هم وجود دارد و آنجا هم، محل تکلیف است و باید حضور داشت؛ اما فردی که بتواند برای آینده کادرسازی کند و ده‌ها استاد، مبلغ و سخنور تربیت کند، باید همانند حاج شیخ در جایگاه کادرسازی اقدام کند.

وی تأکید کرد: حاج شیخ حل چالش‌های اجتماعی و اوضاع نابسامان دینی را در تقویت و تأسیس حوزه در ایران دید و در طول بیش از یک دهه، افرادی تربیت کرد که منشأ تأسیس حوزه علمیه در ایران شدند. رهبر انقلاب اسلامی نیز در پیام خود به این نگاه تاریخی و فرصتی که اگر کسی به آن ایام نگاه کند، می‌گوید: دیگر کاری نمی‌شد کرد و اوضاع از دست ما خارج شده بود و همه راه‌ها مسدود بود، اشاره کردند که حاج شیخ^{علیه} در اوج خفقان و تهدید نسبت به دین و مناسک دینی، فرصتی ایجاد کرد و حوزه را بازتأسیس نمود.

رونمایی از آثار جدید در همایش سده

حجت‌الاسلام والمسلمین مقیمی حاجی در ادامه، گزارشی از اقدامات علمی انجام‌شده پس از همایش سده ارائه و بیان کرد: در این همایش دو مجموعه مهم رونمایی شد؛ نخست، مجموعه آثار آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری^{علیه} که برای نخستین‌بار برخی از این آثار منتشر می‌شود. مجلداتی از تقریرات اصولی ایشان نیز در حال آماده‌سازی است و تا سالگرد همایش، به مجموعه اضافه خواهد شد.